

ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА СТУДЕНТІВ РІЗНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ КУЛЬТУРИ УСНОГО Й ПИСЕМНОГО ФАХОВОГО МОВЛЕННЯ

INDIVIDUAL LEARNING OF STUDENTS OF VARIOUS SPECIALTIES AT THE LESSONS IN CULTURE OF ORAL AND WRITTEN PROFESSIONAL SPEECH

Із приєднанням України до Болонського процесу система освіти в країні спрямована на безупинне реформування, зокрема нині відбувається переорієнтування освітніх програм зі звичного всім набуття знань на формування особистісно й суспільно необхідних навичок. За Європейською кредитно-трансферною системою організації освітнього процесу навчання змінює свою площину з лекційно-інформаційної на особистісно-індивідуально-орієнтовану. Основними видами діяльності здобувачів освіти стають не лекції і практичні заняття, а самостійна робота, складниками якої є індивідуальна та творча. Тому на формування професійних компетентностей значною мірою впливає рівень проведення індивідуальної роботи у ЗВО, адже необхідні знання, вміння, навички й здатності майбутнього висококваліфікованого професіонала не можна повною мірою сформувати лише під керівництвом педагога-наставника. Студент має самостійно навчитися знаходити інформацію, критично мислити й оцінювати її, засвоювати необхідні знання для подальшої діяльності, творчо й креативно застосовувати набутий досвід, комунікувати, тобто самовдосконалюватися, тощо. Отже, у публікації йдеться про індивідуальну форму роботи як один із важливих складників освітнього процесу в ЗВО. Авторка зосереджує увагу не лише на загальних аспектах проблеми, а й пропонує різні завдання цього виду діяльності з культури фахового мовлення, які орієнтовані на вироблення у студентів/студенток м'яких навичок (комплексно розв'язувати проблеми; критично мислити; креативно діяти; координувати свої дії з іншими; формулювати судження й ухвалювати рішення, комунікувати, взаємодіяти, вести перемовини тощо). Означена робота потребує ретельної підготовки, зокрема розроблення цікавих завдань, спрямованих на формування компетентностей, що вкрай необхідні сучасному фахівцеві. Запропоновані в рецепції завдання передбачають узагальнення й поглиблення отриманих знань, розвиток практичних умінь, творчих і креативних здібностей, моральних якостей та емоційно-вольових зусиль, здатності застосовувати новітні інформаційно-комунікаційні технології тощо.

Ключові слова: індивідуальна форма роботи, індивідуальні завдання, soft skills, компетентності, здобувачі вищої освіти.

With Ukraine's accession to the Bologna process, the country's system of education is bound to undergo permanent reforms; presently, curricula are being reoriented from the conventional pattern of knowledge acquisition to the new trend of forming personally and socially important skills. Hence, according to the European Credit Transfer and Accumulation System, education shifts from the lecture-based and informative dimension to the dimension of individual and personal orientation. The main types of activities for education applicants are no longer lectures and seminars but self-study which includes individual learning and creative work as its main components. That is why formation of professional competences is greatly influenced by the level of organization of individual learning at a specific higher education institution (HEI), as necessary capabilities, knowledge and skills of a future highly-qualified professional cannot be formed to the fullest extent merely under supervision of a tutor. A student has to learn how to find information independently, apply critical thinking skills and assess the information, acquire knowledge required for further activity, use the accumulated experience creatively, be able to communicate, and engage in self-development etc. This publication deals with individual learning as an important element of the educational process at HEIs. Not only does the author focus on general aspects of the problem, but also suggests various tasks for this type of activity to be used when teaching culture of professional speech, with the intention to form students' soft skills (finding complex solutions to problems; using critical thinking; engaging in creative activity; maintaining coordination with others; forming judgments and making decisions; being able to communicate, interact, negotiate etc). The said work requires thorough preparation, in particular, development of interesting tasks intended to form competences which are urgently needed by present-day specialists. The suggested tasks envisage generalization and deepening of acquired knowledge, development of practical skills, creative abilities, moral qualities and emotional-volitional strength, abilities to use modern information and communication technologies etc.

Key words: individual learning, individual assignments, soft skills, competences, higher education applicants.

UDK 378.091.3:811.161.2
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/37.20>

Овсієнко Л.М.,
докт. пед. наук, доцент,
професор кафедри української мови
Інституту філології
Київського університету
імені Бориса Грінченка

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Усі країни світу постійно прагнуть до збалансованого соціально-еколого-економічного розвитку, й Україна не є винятком. Але означений поступ держави залежить від низки чинників, з-поміж яких основним є якісна освіта і наука. Саме він є підґрунтям формування системи освіти в ЄПВО. Країні потрібні висококваліфіковані фахівці з умінням креативно, проєктно і стратегічно мислити, переконувати й аргументувати, самостійно накопичу-

вати знання тощо. Тому сучасній системі освіти в ЗВО варто змістити свої вектори із суто інформаційної в індивідуально-орієнтовану площину. Основою навчання і його результатом має бути самостійна творча робота здобувача освіти. Так, за ECTS основними складниками навчального навантаження студента/студентки є індивідуальні та самостійні види діяльності. Як засвідчує досвід, досить часто причиною поганої успішності здобувача є невміння його правильно впорядкувати своє

навчання, тому перед сучасними науково-педагогічними працівниками постає завдання допомогти студентів так організувати індивідуальну й самостійну діяльність, щоб вона працювала на високий результат і формування висококваліфікованого конкурентоздатного фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Пов'язані зі стрімким розвитком усіх сфер суспільної діяльності реалії вимагають від сучасного фахівця вміння швидко реагувати на зміни, адаптуватися, ставити цілі, критично мислити, комунікувати, продукувати, самовдосконалюватися, самовідновлюватися тощо. Це, власне, ті характеристики особистості (soft skills), які є вкрай необхідними для успішної взаємодії в команді під час розв'язання професійних завдань і яких неможливо навчити традиційними методиками, адже має бути велике прагнення розвиватися і самостійно здобувати досвід. Потреба в означених фахівцях зумовлює актуальність проблеми організації індивідуальної діяльності здобувачів вищої освіти різних спеціальностей. Недостатність вивчення її засвідчив і здійснений нами ґрунтовний аналіз наукових праць про управління індивідуальною роботою студентів. Так, окремі аспекти цього питання розглядали у своїх наукових розвідках відомі психологи й педагоги-практики, зокрема А. Алексюк, С. Гальперін, Л. Виготський, В. Давидов, Г. Ковальова, В. Ковальов, І. Лернер, М. Скаткін, Ф. Тализіна, В. Чайка визначили сутність поняття «індивідуальна робота», запропонували її складники, вивчили потреби й мотиви особистості під час її виконання тощо. К. Гуревич, Ю. Кулюткін, Г. Сухобська, А. Кірсанов, Є. Рабунський охарактеризували особливості індивідуалізованого навчання майбутніх фахівців. В. Козаков, Б. Коротяєв, В. Паламарчук, П. Підкасистий, О. Пехота та ін. наголошували на оновленні всієї системи організації індивідуальної роботи здобувачів освіти. Проте наявний науковий доробок потребує нових досліджень, спрямованих саме на підготовку висококваліфікованих, самоорганізованих фахівців усіх галузей і спеціальностей. Це дало нам поштовх до роботи в означеному напрямі.

Мета статті. Мета й основні завдання публікації – зосередити увагу на проблемі індивідуальної роботи здобувачів вищої освіти й запропонувати різні завдання цього виду діяльності з культури фахового мовлення, що орієнтовані на вироблення у студентів м'яких навичок (soft skills).

Виклад основного матеріалу. Немає потреби переконувати, що перспективи всіх сфер діяльності так чи інакше пов'язані з фаховістю спеціалістів, які працюють у них, тому, аби відповідати вимогам сучасного ринку праці, нинішні студенти повинні отримати якісну освіту, тобто досконало засвоїти професійні знання й набути відповідних майбутньому фахові навичок.

Варто зауважити, що після приєднання України до Болонського процесу система освіти в країні покликана до безупинного реформування, зокрема нині відбувається переорієнтування освітніх програм зі звичного всім набуття знань на формування особистісно й суспільно необхідних навичок. За Європейською кредитно-трансферною системою організації освітнього процесу навчання змінює свою площину з лекційно-інформаційної на особистісно-індивідуально-орієнтовану. Основними видами діяльності здобувачів освіти стають не лекції і практичні заняття, а самостійна робота, складниками якої є індивідуальна та творча.

Практичний досвід викладання дає нам можливість стверджувати, що на формування професійних компетентностей значною мірою впливає рівень проведення індивідуальної роботи у ЗВО, адже необхідні знання, уміння, навички й здатності майбутнього висококваліфікованого професіонала не можна повною мірою сформувати лише під керівництвом педагога-наставника. Студент має самостійно навчитися знаходити інформацію, критично мислити й оцінювати її, засвоювати необхідні знання для подальшої діяльності, творчо та креативно застосовувати набутий досвід, комунікувати, тобто самовдосконалюватися, тощо.

Так, заклади вищої освіти, дотримуючись вимог нормативних документів України [2; 3 та ін.] та принципів автономії, у навчальних планах спеціальностей зменшують аудиторне навантаження і збільшують кількість годин самостійно-індивідуальної роботи (кількість годин аудиторних занять в одному кредиті ЄКТС (д.ф.н.) для здобувачів ступеня бакалавра має становити від 50% до 33%, а самостійної роботи 67–50%). До впровадження освітніх реформ самостійною/індивідуальною роботою студента вважали опрацювання конспектів лекцій, додаткової літератури до теми, написання рефератів. Нині види цієї діяльності суттєво урізноманітнили, проте досить часто вони не вимагають творчого осмислення чи креативності, а мають суто інформаційно-пошуковий характер і не спрямовані на вироблення необхідних сучасному фахівцеві компетентностей. Така робота має бути індивідуалізованою і творчою, наближеною до наукового осмислення та креативного представлення. Також викладачеві слід зважати на інтереси, потреби та здобутки кожного здобувача освіти. Таким чином, на нашу думку, індивідуальна робота студента – це одна з індивідуалізовано-активних форм організації освітнього процесу, що спрямована на розвиток його критичного мислення, формування творчих, креативних, дослідницьких і комунікативних здібностей, уміння самоорганізовуватися та самовдосконалюватися у фаховій та інших сферах діяльності.

Основним видом індивідуальної роботи студентів є індивідуальні завдання, що мають на

меті узагальнити й поглибити отриманні знання, розвинути практичні вміння, здатність застосовувати новітні інформаційно-комунікаційні технології, творчі й креативні здібності, моральні якості та емоційно-вольові зусилля майбутнього фахівця тощо.

Індивідуальні завдання для студентів викладач має розробляти з урахуванням низки чинників, зокрема: спеціальності здобувача, рівня його творчих можливостей та активності, навчальних здобутків, інтересів і потреб, мети освітнього компонента, поставлених завдань, передбачених програмних результатів навчання, теми заняття тощо.

Велике значення в підготовці висококваліфікованого професіонала має система знань із культури усного й писемного фахового мовлення, що загалом впливає на рівень його комунікативної компетентності. Тому дисципліна «Культура українського усного й писемного фахового мовлення» повинна бути в навчальних планах усіх спеціальностей і мати щонайменше шість кредитів ЄКТС. Її метою є ознайомлення здобувачів зі змінами, які відбулися в мові, літературними нормами і правилами, особливостями послуговування фаховим мовленням і, головне, удосконалення комунікативної компетентності, розвиток їхнього творчого і креативного потенціалу тощо. Означена ОК є своєрідною платформою для формування вище зазначених навичок (soft skills), необхідних майбутнім фахівцям усіх галузей і спеціальностей. Тому в публікації ми пропонуємо індивідуальні завдання для студентів різних спеціальностей (зокрема, 035 «Філологія», 061 «Журналістика», 033 «Філософія» та ін.) на прикладі опанування саме цього освітнього компонента з орієнтуванням на формування таких soft skills: комплексне розв'язання проблем; критичне мислення; креативність; координація дій з іншими; формулювання суджень і ухвалення рішень; інформаційно-комунікаційні вміння; комунікація, взаємодія, ведення перемовин; когнітивна гнучкість; самоорганізація та ін.

Зауважимо, що деякі завдання є індивідуальними частково, адже спочатку вони передбачають власне самостійну діяльність студента, результати якої в подальшому стають матеріалом для активної роботи в групі.

Так, *уміння швидко реагувати й комплексно розв'язувати проблеми, приймати рішення, прогнозувати й оцінювати їх наслідки* можна формувати у здобувачів такими індивідуальними завданнями:

ЗАВДАННЯ. Напишіть есе про епідеміологічну ситуацію в країні, у якому обов'язково назвіть усі можливі негативні наслідки її та оцініть дії керівництва держав світу щодо їх усунення.

ЗАВДАННЯ. Уявіть ситуацію, що ви є пресекретарем відомої у світі компанії з виготовлення побутової техніки. Нещодавно набула розголосу

інформація про те, що компанія використовує шкідливі хімічні речовини. Вам зателефонував керівник і повідомив, що за 10 хвилин маєте дати інтерв'ю і зробити все можливе, аби переконати журналістів, що поширена інформація є звичайним фейком. Протягом п'яти хвилин опишіть покроково ваші дії (робота відбувається у спільній таблиці на Google-диску).

На розвиток умінь *критичного мислення* впливає виконання завдань такого типу:

ЗАВДАННЯ. Дотримуючись норм культури мовлення, дайте оцінку статтям Конституції України, які пов'язані із захистом прав і свобод національних меншин України, територіальним устроєм України, імміграційною політикою.

ЗАВДАННЯ. Прочитайте в одному з фахових електронних видань статтю на актуальну тему, яка стосується вашої майбутньої професії. Доведіть, що думка автора/авторки є слушною, або ж навпаки.

Уміння координувати свої дії з іншими, співпрацювати в колективі формується такими індивідуальними завданнями:

ЗАВДАННЯ. Об'єднайтеся у групи по п'ять осіб. Сконтактуйте за допомогою застосунку hangouts meet. З-поміж учасників групи виберіть продюсера, режисера, кореспондента, ведучого і редактора. Розробіть і представте проєкт телешоу за участі відомих українських і зарубіжних лікарів. Виконуйте поставлене перед кожним завдання ролі індивідуально, потім спільно підготуйте проєкт у вигляді презентації з фрагментами відео і завантажте його на Google-диск, а покликання розмістіть в електронному курсі як відповідь на це завдання.

ЗАВДАННЯ. Підготуйте наукову доповідь на одну з двадцятьох запропонованих в електронному курсі тем. Перед виконанням завдання узгодьте вибрану проблему з одногрупниками, аби доповіді не повторювалися.

Індивідуальні завдання для формування *творчих і креативних здібностей*, на нашу думку, можуть бути такими:

ЗАВДАННЯ. Напишіть виступ для ведучого/ведучої новин, використовуючи слова з довідки.

Довідка: слушність, дотримуватися порядку, неосудний стан, повідомлення сторін про час розгляду справи, адекватне тлумачення закону, показання свідків, податкова реєстрація, валютний злочин, запобігання шкоді, право законодавчої ініціативи, економічна політика, поручитель, привід для порушення кримінальної справи.

ЗАВДАННЯ. Напишіть описову анотацію двома мовами до публікації в одному з фахових видань. Подайте ключові слова (теж двома мовами).

ЗАВДАННЯ. Напишіть відгук на фахову публікацію, що розміщена в одному з електронних журналів України. Послугуйтеся характерними

означеному жанрові мовними конструкціями. Оформіть бібліографію відповідно до вимог ДСТУ-2015. Визначте речення, які, на вашу думку, варто відредагувати.

ЗАВДАННЯ. Визначте і запишіть тему, актуальність, мету, об'єкт, предмет, наукову новизну, теоретичне значення і практичну цінність вашої майбутньої курсової роботи чи проекту.

ЗАВДАННЯ. Запишіть сюжет для новин на телебаченні на одну із цікавих тем сьогоднішнього дня. Текст має бути зрозумілим, лаконічним, послідовним. Відео завантажте в електронний курс як відповідь на це завдання.

ЗАВДАННЯ. Напишіть лист, у якому ви висловлюєте невдоволення дизайном упакування новорічних подарунків для працівників організації або відмовляєте претендентів на вакантну посаду. Ваше завдання – переконати адресата в тому, що ви не можете вчинити інакше, або висловити прохання до очільника об'єднаної територіальної громади надати детальну інформацію про заходи, які відбуватимуться з нагоди відзначення одного з державних свят.

ЗАВДАННЯ. Із наукового журналу чи збірника виберіть цікаву вам статтю фахового спрямування. Визначте в ній такі структурні елементи: визначення проблеми; її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми і на які опирається автор; визначення раніше не вивчених частин загальної проблеми або напрямів дослідження; формулювання мети статті; виклад основного матеріалу дослідження; висновки; перспективи подальших наукових розвідок у визначеному напрямі. Випишіть мовні конструкції, властиві тому чи тому структурному елементові.

Для вироблення вміння *формулювати судження й ухвалювати рішення* здобувачам можна запропонувати такі завдання:

ЗАВДАННЯ. Підготуйтеся до дискусії. Доберіть аргументи, що підтверджують судження «*Доля народу в наших руках (відповідно до фаху)*» або такі, що заперечують його. Проведіть дискусію, дотримуючись правил мовленнєвого етикету. Із запропонованих підтверджувальних і заперечних аргументів, висловлених під час обговорення, виберіть одне найвідповідніше. Обґрунтуйте вашу думку.

ЗАВДАННЯ. Проаналізуйте літературу до теми «Етикет ділової комунікації». Узагальніть отриману інформацію у вигляді хмари тегів. Дайте відповідь на запитання: чи змістовною була запропонована література? чи користувалися ви власними джерелами? чому?

Здатність застосовувати новітні інформаційно-комунікаційні технології пропонуємо формувати під час виконання студентами таких індивідуальних завдань:

ЗАВДАННЯ. Уважно перегляньте презентацію до теми «Риторика і мистецтво презентації», яку ми розглядали на лекції (за потреби прочитайте лекцію в електронному курсі). Самостійно опрацюйте матеріал про підготовку до виступу в книзі Іржі Томана «Мистецтво говорити». Знайдіть в Інтернеті відеозаписи виступів відомих науковців вашої галузі та прослухайте їх. Сформулюйте поради недосвідченому промовцеві «Як готуватися до виступу з науковою доповіддю». За допомогою додатку 123apps підготуйте відеоінструкцію з вашими порадами й завантажте її (після перевірки) в YouTube.

ЗАВДАННЯ. Прогляньте в електронному курсі відеоролик (створений за допомогою сервісу Animoto) про культуру сприймання публічного виступу та формулювання запитань. Сформулюйте два запитання до викладача щодо обговорюваної проблеми. Основний зміст відеоролику подайте як чіткі рекомендації у вигляді одного/двох слайду/ів за допомогою застосунку Power Point.

ЗАВДАННЯ. Побудуйте алгоритм створення телепередачі за участі відомого блогера, представте його у вигляді проекту. На занятті через Mentimeter попросіть однокласників проголосувати, наскільки цікавим є проект, і прокоментувати, що саме варто змінити чи додати.

ЗАВДАННЯ. Напишіть одну з українських народних казок в офіційно-діловому стилі. Форма презентації казки – у Google-документі. Окрім того, розподіліть ролі, запишіть аудіоказку та розмістіть її (після перевірки) на каналі YouTube.

Уміння висловлювати думку, комунікувати, взаємодіяти, вести перемовини можна формувати через такі індивідуальні завдання:

ЗАВДАННЯ. Підготуйте запитання до пресконференції з теми «Мова – це важливо!», які б можна було поставити президентові, політикові, науковцеві, працівникові сфери обслуговування, студентові. Висловіть свою позицію щодо теми конференції, правильно розставляючи словесні, логічні та фразові наголоси. Розіграйте відповідні ситуації в групах.

ЗАВДАННЯ. Перегляньте вчорашній випуск новин на одному з українських телеканалів, звертаючи особливу увагу на порушення норм у мовленні ведучої/ведучого та журналістів/кореспондентів. Підготуйте словничок із визначених порушень мовних норм у вигляді одного-двох слайдів презентації та завантажте її (після перевірки) у Facebook із власним коментарем чи написом. Візьміть участь в обговоренні.

ЗАВДАННЯ. Прослухайте безкоштовний курс Successful Negotiation: Essential Strategies and Skills («Успішні перемовини: основні стратегії та навички») на міжнародній освітній платформі Coursera. Напишіть тези та підготуйте анімаційну

презентацію про основні стратегії і навички для успішних перемовин. Візьміть участь в онлайн-вому обговоренні пройденого курсу за покликанням *****.

ЗАВДАННЯ. Підготуйтеся до проведення ділових перемовин із налагодження співпраці студентського парламенту і ректорату університету. Обґрунтуйте свої позиції. Що потрібно зробити на етапі підготовки до перемовин?

Формуванню *здатності людини швидко адаптуватися до обставин, змінювати особисті плани (когнітивна гнучкість)* можуть посприяти такі завдання:

ЗАВДАННЯ. Уявіть, що ви делегат міжнародної науково-практичної конференції. Мета її – обговорити проблеми і перспективи взаємодії мов і культур різних націй. Стисло висловіть думку з приводу проблеми наголошування іншомовних слів.

ЗАВДАННЯ. Змодельуйте ситуацію, коли ефективним методом прийняття рішення буде «мозковий штурм». Запишіть перелік проблем, які, на вашу думку, можна розв'язати з його допомогою.

ЗАВДАННЯ. Уявіть, що ви директор/директорка фірми й проводите виробничу нараду, а провідний фахівець із цього питання без поважних причин не з'явився. Змодельуйте і проведіть бесіду зі своїм підлеглим щодо цього випадку.

Індивідуальними завданнями, що спрямовані на формування soft skills у здобувачів освіти різних спеціальностей, є також підготовка проєктів, написання рефератів і конкурсних робіт тощо.

Завдання такого типу студенти мають виконувати самостійно, однак за потреби викладач повинен супроводжувати його роботу й надавати необхідні рекомендації та поради.

Означена робота може бути успішною за умови забезпечення здобувача відповідними засобами діяльності, а саме: робочою програмою дисци-

пліни, начальною літературою (підручниками, посібниками, словниками, нормативними документами тощо), методичними рекомендаціями, мультимедійними презентаціями тощо.

Насамкінець зазначимо, що індивідуальна робота буде ефективною, вартісною й вагомою для студента ще й у тому разі, якщо передбачатиме оцінювання.

Висновки. Таким чином, висновуємо, що індивідуальна робота є дуже важливим складником навчальної діяльності здобувачів освіти всіх спеціальностей, адже вона спрямована на узагальнення й поглиблення отриманих знань, розвиток практичних умінь, творчих і креативних здібностей, моральних якостей та емоційно-вольових зусиль, здатності застосовувати новітні інформаційно-комунікаційні технології тощо. Проте ця робота потребує ретельної підготовки, зокрема розроблення цікавих завдань, спрямованих на формування компетентностей, що вкрай необхідні сучасному фахівцеві. У перспективі плануємо продовжити дослідження у цьому напрямі й розробити систему індивідуальних вправ і завдань із дисципліни «Культура усного і писемного фахового мовлення».

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кормакова Т.Л. Індивідуальна робота як складова у формуванні творчої особистості студентів особливими потребами. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2010. № 7(9). С. 172–178.
2. Наказ МОН України від 26 січня 2015 р. № 47 «Про особливості формування навчальних планів...». *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0132-15#Text>.
3. Про вищу освіту : Закон України від 01 липня 2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38. Ст. 2004.